EXCERPTÆ SENTENTIÆ SCHOLASTICÆ, DOGMATICÆ, HISTORICÆ

EX SYNOPSI THEOLOGIÆ VETERUM PATRUM,

digeſta nuperrime

AD MENTEM

VENERABILIS JOSEPH

CARDINALIS THOMASII

E Presbyteris Teatinis, Panhormitani,

QUAS

EJUSDEM VENERABILI MEMORIÆ,

In Benedictione omnium vere literatorum ſemper futuræ,

In Templo S. JOSEPH *publice diſceptaturus*

CAJETANUS JOSEPH SCHIANTESCHI C. R.

SACRAS FACIT.

PANHORMI ANNO ÆRÆ VULGARIS CIↃ.IↃCC.XXXII.

Ex autoritate publica Angelus Felicella excudebat.

INDICULUS
INSTITUTIONUM
THEOLOGICARUM
VETERUM PATRUM
JOSEPHI MARIÆ
THOMASII
S. R. E. Cardinalis.

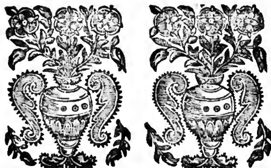
Carissimo, & sincerissimo, ac obsequendo Fratri Johanni Mabillonio Monacho Ordinis S. Benedicti e Congregatione S. Mauri.

Josephus Maria Thomasius Presbyter Congr. Clericorum Regularium salutem in Domino.

Micorum munera non ex precio rerum, sed ex animi voluntate sunt æstimanda; quare non vereor, ne munusculum hoc meum, rudem scilicet delineationem Institutionum Theologicarum veterum Patrum, asperneris & respuas: quum id ex magna benevolentia quam habeo erga te, proficiscatur. Amice amicum muneror, sed quia tenuissimus in re literaria locupletissimum; iccirco jure amicitiæ munus hoc a te reposco cum fœnore: quod tum mihi reddes; quum id ipsum ruditate detersa expoliveris, auxeris, perfeceris. Quod si judicium quoque meum probaveris de novi operis utilitate, quod hoc Indiculo tantummodo indicavi; quam tibi gratiam habebit Ecclesia, nedum ego, si opera tua id effeceris, ut per tuæ Congregationis Monachos doctissimos Patrumque amantissimos id operis efficiatur? Certe nisi via aliqua excogitetur, quei a prima juventute Ecclesiastici instituantur in lingua & doctrina Patrum per Magistrorum prælectiones & explicationes, propriumque laborem & studium; difficillimum erit (ut experientia non sine proborum dolore demonstrat) post exactam bonam ætatem in solis recentiorum commentariis, tum primum adire Patres, quum exhauriri cœperint vires

ingenii; quum variis jam curis, & occupationibus ab illis divellantur, ac distrahantur; & nulla pene spes remaneat conciliationis animorum cum Patribus, præter nudam reverentiam exhibitam e longinquo. Memini me dicere Em. Cardinali de Aguirre piæ mem. si repuerascerem, alio me prorsus modo mea studia instituturum; mihique optimum Cardinalem candide respondere; se quoque rem menti meæ consimilem facturum. Hæc sunt, quæ commemoranda duxi prudentiæ tuæ, reliquum est, ut opus quod ego paucis verbis adumbravi, tu facias, atque efficias ut instituatur, & conficiatur. Vale, meque christiano amore dilige, mei memor in orationibus tuis ad Deum, Anno MDCCI. ante XIV. Kal. Decembris. Romæ.

PRÆFATIO.

ON immerito quispiam admirabitur, cur post complura edita Theologiæ summaria quibus in sacra doctrina vel instituantur juvenes, vel provectiores ætate in memoriam revocent compendio temporis, quæ longo olim tempore didicerunt; nemo hactenus curarit seligere, & in unum veluti corpus redigere præclara hujus generis opuscula Veterum Patrum, quæ summatim comprehendunt præcipua sacræ Doctrinæ capita; quibus profecto opusculis nihil magnificentius de rebus altissimis, quantum potest captus hominum Divina irradiante luce; nihil pro christiana modestia temperatius de ineffabilibus mysteriis, quæ vix licet homini loqui; nihilque accommodatius ad inflammandam pietatem & amorem in Deum, in posterioris ævi scriptis nunc usque comparuit. Sed tametsi illa recentiora exacuendis armandisque ingeniis ad disceptationes conflictationesque Scholarum sint idonea; suamque utilitatem habeant, si sobrie & pie ex locis Theologicis materias tractent ac bona methodo digerant: ut plerique ex Scholasticis fecerunt eruditissimi viri: antiqua tamen opuscula Patrum ad gravitatem sanctimoniamque divinarum rerum quibus imbuendus est animus Christianus, longe sunt aptiora. Hæc non perstrepentis torrentis instar, grandi impetu arentes agros non tam fœcundantis, quam sternentis; sed velut *aquæ Siloë, quæ vadunt cum silentio,* [a] quo lenius decurrunt, eo profundius perfundunt, uberiusque fœcundant hominum mentes. Eam enim dicendi rationem modumque tenent, qualis cælestem decet sapientiam: *quæ autem desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia & fructibus bonis, non judicans, sine simulatione.* [b]

[a] Isa. cap. 8, vers. 6.

[b] Jacob. cap. 3, vers. 17.

Et

Et certe modum dicendi si spectes planum, & ut ita dicam, narrativum, quem Patres in suis adhibuere libris sine ratiunculis pugnisque verborum, sine contortulis & minutis conclusiunculis, & (ut cum Tullio loquar) sine spinis differendi, partiendi atque definiendi juxta præcepta differendi, quæ & Aristoteles plurima tradidit, & postea qui Dialectici dicuntur, spinosiora multa pepererunt: is sane modus æque facillimus atque utilissimus est in tradendis disciplinis: quem neque nostrates tantummodo, sed ipsi etiam exteræ sapientiæ homines, magistrique Dialecticæ artis in suis quoque scriptis servavere: sic Plato, sic Aristoteles, sic Cicero, totusque Philosophorum cœtus tum Græcorum tum Latinorum scripserunt. Ut enim vera sapientia non tam in verbis, quam in rerum intelligentia & contemplatione sita est: ita sedatum serenumque animum, ceu purgatum oculum, nec contentionum fumo obtenebratum postulat. Hoc nanque modo blandius sese ingerit veritas, tenaciusque adhærescit, ad intimas usque medullas pervadit, totamque ad se vocat aciem mentis; secus ac accidit in litigiosis disputationibus & tricis: ubi divulsis animi viribus, dum pugiles acrius arma considerant, quibus pugnant, vel impugnantur, suaque exacuunt, & aliena propulsant; rem ipsam quam propugnant turbida jam mente tantum non obliviscuntur. Sic etiam, qui in vepribus & dumetis flores legunt & rosas, quum spinas ne pungantur cavent attentius, suavitatem odorum qui afflantur e floribus, qua sese oblectent & recreent, minus soliciti curant.

Præter hunc antiquum differendi stylum, præterea si tibi obversetur ante oculos Autorum dignitas & autoritas, qui hæc opuscula condiderunt, tantum illi recentioribus scriptoribus præstant, quantum Patres filiis, Magistri discipulis: *Non est enim discipulus super Magistrum.* [a] Ut propterea summis sit votis optandum, *ut convertatur cor Patrum ad filios, & cor filiorum ad Patres eorum*, [b] per quos veluti per intermedios canales Apostolicarum ad nos traditionum fluenta manant: eorumque unanimi consensu divina dogmata discimus, quæ Apostoli ore docuerunt *contestante Deo signis, & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus Sancti distributionibus secundum suam voluntatem.* [c]

a Matth. cap. 10. vers. 24.
b Malach. cap. 4. vers. 5.
c Ad Hebræos cap. 2. vers. 4.

Itaque si qui viri pii doctique collecta undique istiusmodi opuscula Patrum simul ederent; & ad informanda legentium judicia brevibus in inferiore margine libri notationibus paullo abstrusiora explicarent, quemadmodum SS. Thomas & Bonaventura brevibus explanationibus illustrarunt Textum Magistri Sententiarum; indicatis quoque posterioribus Ecclesiæ definitionibus, ubi id fieri postulat regula Fidei; ac copioso demum indice, non ordine alphabetico, sed filo doctrinæ per varia, sed connexa quæstionum genera ducto ad metho-

thodum Summæ S. Thomæ; quo promtius in quavis proposita quæstione inveniatur, quod quæritur: hi certe operam darent egregiam publicæ studiosorum doctrinarum Theologicarum utilitati, sive in Seminariis & Collegiis, sive in privatis domibus Clericorum, ut haberent senes cum junioribus, quod diurna nocturnaque manu maximo totius Ecclesiæ bono versarent ad extremam usque senectam.

Interim ut primoribus labris aliquid gustent studiosi ex hoc genere doctrinæ, expono Indiculum hunc ante complures annos privato usui meo confectum, nunc vero expolitum, Opusculorum Veterum Patrum; quæ universam ferme complectuntur Theologiam theoreticam, & practicam. Qua in re imitatus Theodoritum Episcopum Cyri, qui simul junxit Hæreticarum fabularum compendium, & Epitomen Divinorum Decretorum; libellos utriusque generis selegi, & qui sacra nostræ Religionis dogmata docent; & qui adversos pugnantesque hæreticorum errores detegunt; sic enim fiet, ut monstrosis figmentis hominum visis, divinæ pulchritudo veritatis refulgeat magis, vitatisque ab hac parte gurgitibus & voraginibus, illinc rupibus & præcipitiis, Spiritu nos Sancto ducente manu Ecclesiæ matris nostræ, recte ducamur in omnem veritatem.

Ceterum quo utilior lecturis scripta veterum Patrum noster hic prodeat Indiculus, non alienum duxi, aliquas ex multis quæ adferri possent, hoc loco præmittere monitiones, quæ maxime conducunt rectæ intelligentiæ Patrum, ut paratior sit animus legendis.

I. Solent Patres usurpare vocabula, modosque loquendi in ea sæpissime significatione verborum, quæ in divinis Literis habetur. Exempli caussa, *Eutrapeliam* Aristoteles quidem inter virtutes collocat, sed Apostolus inter vitia; quod enim Latinus interpres dixit *Scurrilitatem*; Græcus sermo quo scribebat Apostolus, habet *Eutrapeliam*. [a] Horum utrum sequerentur Patres in hujus vocis usu, Philosophum ne? an Apostolum? Certe qui in Scripturis sanctis instituti erant, quum ad populum verba facerent assuetum non scholæ Atheniensi Philosophorum, sed Hierosolymitanæ scholæ Apostolorum, aliter non intellexerunt hoc vocabulum, quam quomodo intellexit Apostolus; nec velut ambiguum explanaverunt, sed absolute damnarunt. Lege S. Jo. Chrysostomum hom. 6. in Matthæum in parte morali, & in Epistolam ad Ephesios, & Theodoritum in eandem Epistolam Græce, prout ipsi scripserunt.

[a] Ad Ephes. cap. 5. vers. 4.

II. Quum scirent Patres cum Apostolo sese debitores esse sapientibus & insipientibus, scriberentque non ad inanis gloriolæ auras aucupandas, eo de Religione stylo disserebant, ut a doctis pariter & ab indoctis intelligerentur. Quare vocabula, modosque loquendi ex communi usu popularique sermone desumebant; popularibusque

pari-

patinis divini verbi cibum dabant tempore opportuno. Id quod valde notandum est in lectione Patrum: in qua fortassis non nemo hodie offenditur iis, quae antiquitus inoffensis auribus a Christiana plebe audiebantur: tunc nimirum, quando vocabula Patrum ad Aristotelis officinam non deferebantur ponderanda quanti valerent. Exempli gratia, utuntur aliquando Patres vocabulo *Necessitatis* in rebus quae ex libero fiunt arbitrio: hac adhibita regula, nihil offensionis accidit: quum vulgus popularisque sermo dicat damnans simul, & aliquo pacto excusans: Pauper hic *necessitate* compulsus furatus est, quia fame laborabat. Ad hunc modum loquitur S. Isidorus Hispalensis Episcopus lib. II. Sententiarum cap. 22. sub hoc titulo: *De peccandi necessitate*. Praeterea SS. Basilius & Jo: Chrysostomus, Liturgiae, & Ecclesiastica officia Graecorum & Orientalium discrimen ponunt inter voluntaria peccata atque involuntaria: id quod nemo mirabitur, quasi homo non sua sponte & voluntate, sed vera & quasi fatali necessitate culpam aliquando committat. Loquuntur siquidem Patres & Ecclesiasticorum officiorum autores absolute consuetudine vulgi; sed ex contextu pluribusque locis collatis apparet, ab illis peccata involuntaria appellari, quae a Scholasticis, adhibitis paucis voculis dicuntur: *Voluntaria simpliciter*, *& involuntaria secundum quid*, sive nitidius, *aliqua ratione involuntaria*: nimirum quae vel dolore vel terrore premente ab homine fiunt. Sic S. Jo: Chrysostomus hom. 6. in Matthaeum negationem Christi peccatum appellat involuntarium; quia terrore vel dolore cruciatuum extorqueri solet ab hostibus fidei Christianae. Qua in re bene conveniunt Patres cum filiis, magistri cum discipulis. Haec & alia complura locutionum terricula nemo non dicet, nisi qui puer est, qui sapientiam Antiquorum non exquisivit, qui linguam Patrum non didicit: qui si in eorum congressionem & longam familiaritatem sese dederit, & eorundem linguam intelliget, & vera sensa tenebit. Ex hac animadversione ultro se offert ratio, quamobrem Theologica scripta Patrum in omnium olim manibus haberentur, & haud magna difficultate intelligerentur a quovis, dummodo inferiora rudimenta liberalium artium didicisset, & sano prudentique judicio praeditus esset: quum recentiora e contra scripta Scholasticorum viri ceteroqui sani judicii, prudentes doctique in Ecclesiastica historia sanctisque Conciliis, & Canonici Juris professores, nec primoribus labris gustent, nec extremis digitis attingant; sed soli Scholastici legant, solique Scholastici, si tamen omnes, intelligant; immo si ipsimet acutarum quaestionum autores, quae argutissime tractant, intelligant, ut festive dicebat Theologus eximius Melchior Canus. [a] Certe hic non aliam video rationem, quam quod aliusmodi sit stylus Patrum, ac Scholasticorum: ille planus aptatus ad omnes,

[a] De Locis Theol. lib. 10. cap. 7.

nes, hic subtilitatibus, acuminibus, ac tricis refertus, reservatus ad paucos.

III. Quoniam popularis usus aliquando caret vocibus ac locutionibus, quæ alioqui necessariæ sunt ad tractationem scientiarum & disciplinarum: hinc quum necesse haberent Patres istiusmodi locutiones usurpare, quas ex vulgi consuetudine expromere non possent; tum utebantur formulis dicendi, quæ Platonicis maxime usu veniebant. Quæ enim illi a juventute in disciplina Platonica quæ tunc temporis florebat, imbiberant; haud ægre quum opus esset, erumpebant in ætate matura. Porro quum impræsentiarum jaceant instituta Platonica; & Aristotelem cuncta resonent gymnasia: quid mirum si minus intelligantur quandoque Patres; si quæ illi didicerunt, plerique omnes ignorant? Animadvertit hoc alicubi S. Thomas, quum locum quendam S. Augustini explicans, illum dicit locutum fuisse more Platonicorum. Certe phrasis illa, quam beatus Augustinus & nonnemo Græcorum Patrum usurpant, creaturam scilicet rationalem esse, v.g. sapientem, justam, sanctam &c. *participatione*; hæc, inquam, phrasis tota Platonica est. Qua quid Plato intelligeret, vide apud Proclum lib. 2. comment. in illius Timæum. Ex quo discimus Patres ex usu Platonis dixisse creaturam esse *participatione* sapientem, justam, sanctam &c. quia non ex propria substantia vel ex se ipsa habet sapientiam, justitiam, sanctitatem &c. sed a Deo, qui per se sapiens est, justus & sanctus, sive, qui est ipsamet primaria sapientia, justitia & sanctitas & fons omnis sapientiæ, justitiæ atque sanctitatis. Ob eam caussam multo præstaret adolescentibus aggressuris suo tempore solidæ Theologiæ studia, primis lineamentis ac rudimentis *Philosophiæ Platonicæ* informare animos ex Alcinoi saltem ad Platonis doctrinam Institutione, vel alio quopiam Platonico; ut ne imparati inveniantur, quum aliquid occurrerit Platonicum in libris veterum Patrum.

IV. Ante pleniorem alicujus dogmatis discussionem & Judicium Ecclesiæ, ad quam tanquam ad Judicem pertinet definire controversias de Fide & moribus Christianis, aliter quandoque aliqui ex Patribus senserunt, quam veritas postulat. Ad quam rem demonstrandam vel unicus sufficit Augustinus gloriosissimus triumphator inimicorum gratiæ Christi: qui ad exordium usque sui Episcopatus in ea fuit sententia, quam postea, re diligentius perpensa, in Semi-pelagianis summa vi & sapientia damnavit.

V. Quum locum aliquem vel Scripturæ vel Dogmatum Patres versant, sæpe illum tanto apparatu tantaque copia dicendi premunt atque urgent; ut aliquantulum deflectere videantur de aliis Dogmatibus & Virtutibus. Agnoverunt & hoc ipsimet Patres; qui propterea Apologias pro se ipsi scripserunt. Sed & istud non est negotium

magnum; si plura simul conferantur loca ejusdem Patris; ex quibus plane constabit, sic unum adstrui, ut aliud non destruatur. Ita quoque usu venit in dies: si concionatorem hodie audieris de misericordia Dei verba habentem ad populum, fortasse illum diceres oblitum terribilis justitiæ Dei; cujus justitiæ severitatem si crastino die idem ille pertractaverit, rursum illum putares immemorem pridiani sermonis. Quid igitur? Utrunque junge sermonem, & ex duobus uno conflato, cum Psalmista dices ad Deum: *Misericordiam & Judicium cantabo tibi Domine*. [a]

[a] Psalm. 100. vers. 1.

Ex pluribus amplioribusque observationibus hasce tantulas excerpsisse sufficiat, quas mihi nunc memoria suggerit ex quantulacunque lectione Patrum. Digitum tantum intendi ad id genus animadversionum; relinquens viris doctis in regno cœlorum, ut proferant de thesauro suo novas de veteribus scriptis monitiones suas. Unum restat, de quo moneatur, qui lecturus est Patres; ut scilicet id faciat depositis præjudicatis opinionibus privatarum Scholarum atque factionum; idque solum attentissime quærat, ut vera sensa Patrum assequatur, eo modo quo Scytha, Persa vel Indus, qui Scholarum nostrarum privata dissidia non noverunt, Patres legerent animo simplici, nulli partium studio addicti. Itaque nullius sit partis, cui ad ponderanda dicta Patrum non minimam partem tenet sententia ipsa Patrum.

INDI-

INDICULUS
INSTITUTIONUM THEOLOGICARUM VETERUM PATRUM.

Quæ aperte & breviter exponunt Theologiam ſive theoreticam vulgo ſpeculativam, ſive practicam.

Q. Septimii Florentis Tertulliani [a] *Presbyteri Carthaginienſis, qui obiit circa annum* 216.

Liber de Præſcriptionibus adverſus Hæreticos : *cum argumento Jacobi Pomelii. Extat inter opera ejuſdem tom. III.*

[a] *In hac tertia edit. additum eſt Tertulliani iſtuc opuſculum; quippe quod is ipſe Vener.* THOMASIUS *in tom. 1. Inſtit. Theol. antiquorũ PP. (quas juxta datum indiculum elaboravit) poſtea adjecit, a quo & auſpicatus eſt.*

S. Cæcilii Cypriani Epiſcopi Carthaginienſis, qui martyrio coronatus eſt anno 258.

Teſtimoniorum ad Quirinum Liber tertius. *Pertinet ad mores. Extat inter opera ejuſdem Sancti in antiquis & recentioribus editionibus.*

S. Baſilii Magni Epiſcopi Cæſareæ in Cappadocia, qui obiit anno 378.

1. Æthica, *hoc eſt*, Moralia. *Sunt in tomo II. Græco-Latinæ ejuſdem Sancti editionis Pariſienſis* 1618.
2. Regulæ breviores expoſitæ per interrogationem & reſponſionem.

nem. *Pertinent etiam ad mores, & extant ibid. Has una cum Regulis fusius disputatis in Gallicam linguam vertit, & eruditis notis locupletavit vir Cl. Godifridus Hermantius Doctor Sorbonicus.*

Sancti Gregorii Nazianzeni cognomento Theologi Episcopi primum Sasimorum in Cappadocia tum Constantinopolis, qui obiit anno 389.

1. ORatio XXVI. de moderatione in disputationibus servanda; & quod non sit cujusvis hominis nec cujusvis temporis, de Deo disputare.

Hæc oratio ob eximiam pietatem, sapientiam atque prudentiam dignissima lectionis & considerationis, ac tanto Doctore dignissima est: ubi etiam de Ethnicis Philosophis, & Dialecticis agit; qui velut Ægyptiacæ quædam plagæ (*sunt S. Doctoris verba ex Græcis Latina*) male irrepserunt in Ecclesiam nostram. *Quæ oratio merito & jure ad Prolegomena Theologica referenda est.*

2. Orationes quinque de Theologia, *hoc est*, XXXIII. XXXIV. XXXV. XXXVI. & XXXVII. *Quarum prima qualem esse Theologicæ rei professorem oporteat docet*; *reliquæ quatuor solum tractant de ineffabili mysterio SS. Trinitatis.*

Continentur hæ Orationes tomo I. operum ejusdem S. Gregorii, Græce & Latine editorum Parisiis anno 1609.

S. Epiphanii Episcopi Salaminæ, seu Constantiæ in Cypro, qui obiit anno 403.

1. EXpositio Fidei Catholicæ, *quæ incipit*: At singularis illa columba, sanctaque virgo Deum confitetur. *Est in fine Panarii pag. 1095. tomi I. operum ejusdem editorum Græce & Latine Parisiis anno 1622. a Dionysio Petavio, viro doctissimo: qui optime de Patrum est Theologia meritus grandi illo opere Dogmatum Theologicorum.*

2. Anacephaleosis sive eorum, quæ in Panario adversus LXXX. Hæreses dicta sunt, summa comprehensio. *In tomo II. superioris editionis.*

S. Au-

S. Aurelii Augustini Episcopi Hipponensis, qui obiit anno 430.

1. Liber de cathechizandis rudibus, *a capite XVI. ad finem usque: ubi duæ Formulæ orationis Cathechistæ ponuntur, altera prolixior, brevior altera. In tomo VI. operum ejusdem Sancti postremæ editionis Parisiensis Monachorum Benedictinorum Congregationis Sancti Mauri.*

2. ENCHIRIDIUM ad Laurentium: *quod est totius ferme Theologiæ breviarium. In eodem tomo VI. & in tomo I. opusculorum S. Augustini editorum Venetiis* 1547. *a M. Augustino Sosteneo Fregoso cum utilibus citationibus marginalibus consimilium dictorum ejusdem Sancti Doctoris, quæ disperse aliis libris dicit.*

3. Libri de Civitate Dei, *nimirum* XI. XII. XIII. XIV. XIX. XX. XXI. & XXII. *In tomo VII. ut supra, & in tomo V. editionis Antuerpiensis anno* 1577. *cum commentariis Johannis Ludovici Vivis, castigatis ex censura Facultatis Theologicæ Lovaniensis.*

4. Liber de Agone Christiano, fratribus in eloquio Latino ineruditis humili sermone conscriptus, Fidei Regulam continens, & præcepta vivendi. *Ita de hoc suo libro loquitur S. Augustinus lib. II. Retract. cap.* 3. *In tomo VI. novissimæ editionis, & I. opusculorum Venetorum* 1547. *cum citationibus marginalibus aliorum locorum ejusdem S. Doctoris.*

5. Liber de Hæresibus ad Quodvultdeum. *In tomo VIII. operum, & in I. opusculorum Venetorum* 1547. *cum marginalibus notationibus & citationibus aliorum locorum ejusdem S. Doctoris.*

S. Vincentii Presbyteri & Monachi Lirinensis, qui obiit Theodosio & Valentiniano regnantibus, quorum prior mortuus est anno 450.

Commonitorium adversus hæreticos. *Opusculum aureum, quod tanquam generale Prolegomenon potest haberi a studiosis sacræ Theologiæ. In tomo VII. Bibliothecæ novissimæ Lugdunensis & alibi sæpe recusum.*

Theo-

Theodoriti Episcopi Cyri in Syria, qui interfuit Concilio Chalcedonensi, & obiit sub Leone Seniore Augusto, qui Leo mortuus est anno 473.

1. HÆreticarum fabularum libri quatuor.
2. Epitome Divinorum Decretorum, qui est liber quintus. *Hi libri continentur tomo IV. operum Theodoriti Græce & Latine editorum Parisiis 1642. curante Jacobo Sirmondo.*

Gennadii Presbyteri Massiliensis, qui vixit sub S. Gelasio Papa, qui Gelasius mortuus est anno 496.

DE Ecclesiasticis Dogmatibus, *sive* De Definitionibus Orthodoxæ Fidei. *Extat cum necessaria additione complurium capitulorum in appendice tomi II. operum S. Augustini edition. Antuerpiensis 1577. & in tomo I. opusculorum S. Augustini editionis Venetæ 1547. cum citationibus marginalibus plurium locorum S. Augustini; & in appendice tomi VIII. S. Augustini Monachorum Benedictinorum Congregationis S. Mauri sine additionibus, sed cum eruditissima Admonitione.*

Sancti Fulgentii Episcopi Ruspæ in Africa, qui obiit anno 529.

LIber de Fide ad Petrum, *sive* De Regula veræ Fidei. *Extat in appendice tomi VI. operum S. Augustini, & in I. tomo opusculorum S. Augustini Venetæ editionis 1547. cum citationibus marginalibus complurium locorum S. Doctoris.*

S. Isidori Episcopi Hispalensis, qui obiit anno 636.

IV. LIbri Sententiarum, *sive* De summo bono. *Pertinent ad utranque Theologiam, maximeque ad practicam; qui bona ex parte excerpti sunt ex libris moralibus S. Gregorii Papæ. Extant inter opera ejusdem S. Isidori, & separatim editi a Casparo Loaysa.*

S. Johan-

S. Johannis Damasceni Presbyteri & Monachi, qui obiit circa annum 780.

1. DE FIDE ORTHODOXA libri quatuor. *Extant Graece editi Veronæ 1531. & Latine cum commentariis Jodoci Clichtovei Parisiensis Theologi inter opera ejusdem S. Johannis edita Parisiis 1619.*

2. Parallelorum libri tres. *Ad utranque Theologiam spectant theoreticam, & practicam. Extant Latine tantum inter citata opera editionis Parisiensis.*

3. Liber de Hæresibus. *Præsertim pars illa, quæ incipit a Nestorianis, quæ propria est S. Johannis Damasceni. Extant inter opera ejusdem, & Graece in tomo I. Monumentorum Ecclesiæ Graeca viri doctissimi Cotelerii.*

EXPLICIT
VENERAB. JOSEPH CARD. THOMASII
E Presbyteris Teatinis, Panhormitani,
INDICULUS,
Qui
Post Romanam editionem 1701. & primam Panhormitanam 1723. nunc tertio huic nostræ *Synopsi Theologiæ Veterum Patrum*, ad illius mentem elaboratæ, adjiciendus in lucem prodit. 1731.

ELENCHUS
PRÆCIPUARUM
SENTENTIARUM
QUÆ
Laudato in opere continentur.

De Locis Theologicis.

Ivisa Theologia hacce nostra in *Scholasticam*, *Dogmaticam* & *Historicam*; ejus ratio, utilitas atque nobilitas maxime commendatur; tum nonnullos ejusdem fontes, veluti locos topicos e quibus potissima in ipsius confirmationem argumenta eruantur, statim subjungimus, quos singillatim expendamus.

2 Exsufflato interim cujusque *privato spiritu* quem *Svenchfeldius* intrudere conabatur, certis quibusdam stare fidem catholicam fundamentis cuilibet erit profitendum. Primum sunt *sacra Biblia* divinam exhibentia nobis locutionem æternamque Dei voluntatem, ut quæ credere vel agere debeamus, vel omnibus innotescant.

3 *Duobus*, veteri ac novo, *testamentis* distincta sunt; amboque ea *septuaginta duos* libros æque omnes divinos complectuntur, firmissimeque ab antiquo receptos, Patresque mox apud omnes summa habitos in veneratione.

4 *Hebraice* primitus testamentum vetus fere totum prodivit: quod tametsi jugo colla Judæis submittentibus hostium iram & ignem fuit passum, non omnino tamen quoad omnia exemplaria periisse est credibile: iccirco non tam difficile fuit *Esdræ* (qui restaurasse, non prophetasse, in canonicis libris suis perhibetur) collatis iis invicem quæ repererat, id in integrum restituere, expunctisque mendis veluti novus ejusdem Autor haberi.

5 Quum autem ad multa secula incorrupta Biblia mansissent, post

prima Christi tempora, aut Amanuensium aut Rabbinorum malitia, vel oscitantia, candorem pristinum amiserunt: iis tamen non levi esse poterit adjumento opus illud *Masora* dictum (sive critica Hebræorum) post Divum Hieronymum a Doctoribus Tiberiadis elaboratum: modo quidem sincerum construxerint, christianamque occulere veritatem animum non induxerint.

6 Post Magnum Alexandrum utriusque *Ptolemæi*, Patris Filiique, una regnantium ævo hebræa scriptura illis deposcentibus *Græca* facta est: quum per lxxii. seniores (ex unaquaque Judaica Tribu duodenis arcessitis) *Pharo* in Insula prope Alexandriam Ægypti considentes invicemque conferentes (non singulos *singulis cellulis* inclusos) uno omnes afflante Numine concorditer fuit adornata. Non perinde tamen plurimi facimus *Aristæ* Ptolemæi legato librum adsertum, quippe plerisque anachronismis & incongruentiis scatentem.

7 Successu dein temporis latinis literis fuit consignata: quumque vetus quædam extaret (Vulgata & Itala dicta) incerti autoris, ac nova alia per Divum Hieronymum adornata, ex utrisque iis, sub hujus tempora, *Vulgata* una *communis* confecta est; quam post longam traditionem, Conciliorumque probationem *Tridentina* tandem *Synodus* iterato sacram renunciavit, atque ad fidem quod spectat vel mores, maxime authenticam, contradicentibus omnibus hæreseos notam inurens.

8 Plura tamen in se una illa patitur sensa, quæ ubi perspicua non fuerint, Romanorum Pontificum jus est Conciliorumve œcumenicorum, ea declarare clarissimamque edere in lucem; ut qui *soli* ac *veri* Judices sunt indeficientesque germanorum sensuum Scripturæ, lucemque a tenebris dividere uni valentes.

9 Divinis vero Bibliis quæ æternum exhibent Verbum scriptum, divinæ etiam, quæ prolatum dumtaxat, *Traditiones* accedunt: quin & nonnullæ ipsismet sunt Bibliis antiquiores; neque alia ante Moysen credendi operandique fuit regula, quam traditio. Utrisque iis sub pœna fidei jacturæ ex æquo nobis est obsequendum, tenendumque id quod didicimus sive per epistolam, sive per sermonem. Sane quidem non plus inesse poterat Apostolorum calamo autoritatis, quam linguæ; modo ambobus iis ut Christi *præcones* sint usi. Nonnulla etenim docuerunt ut *Ecclesiæ* tantum *Pastores*, quæ æquali atque ipsi potestate Romani Episcopi a Deo donati, pro sua prudentia relaxare poterunt.

10 Nec sibi *œcumenica* Ecclesiæ *Concilia* in rebus fidei vel morum minorem vindicant autoritatem. Hæc neque *laici* Principes in rigore olim coëgerunt, sed neque cogere potuissent: *solius* Pontificis Maximi potissimum jus est, cujus etiam & confirmare, ut fidem pariant inconcussam: eo nolente coacta, diaboli conventicula sunt. Plura fuere

te primitus per Apostolos celebrata ad septem usque; quorum in uno famosum *Symbolum* illud quod *Apostolicum* vulgo dicimus, per eosdem traditur constitutum.

11 *Antiochenum* autem quod octavum postremumq. habent nonnulli, apocryphis recto jure amandandum videtur: quemadmodum & vulgares illi octoginraquinque qui *Apostolorum Canones* nuncupantur, necnon octo alii *Constitutionum libri*, Apostolis etiam quibus minus recte adseruntur, rectius sunt abjudicandi. Quandoquidem in non paucis Apostolicam pietatem & sapientiam non redolent.

12 Quartum ordine locum tenet œcumenicus Ecclesiæ Pastor, *Romanus Pontifex*, summus omnium Episcopus; qui non singulares alios duntaxat, sed & *una in Concilio congregatos* sibi omnes potestate subdit. Petro is succedit, cum in amplissimo dominandi jure, tum (quum ex Cathedra, ut ajunt, loquitur) in res fidei morumque *infallibiliter* pronunciandi privilegio, extra etiam conciliarem Congregationem.

13 *Romanam* quippe eam *Sedem* post abdicatam Antiochenam Apostolorum Princeps erexit quam conscenderet; rexitque quoad vita per martyrium functus est. *Solus* inibi regnavit, seu Papam egit, qui cum *Paullo* in Pontificatu minime communicavit.

14 Permultæ Romanorum Præsulum a Clemente ad Siricium usque *decretales literæ* recensentur, quas salvo meliori saltim judicio, ab iisdem fuisse confectas, permagna sunt quæ ab adferendo animum prohibeant, apocryphisque impellant singulas amandare, *Isidori*que cujusdam *Mercatoris* fraudem tandem detegere; qui commissam sibi provinciam eruendarum harunce epistolarum audacter suscipiens, nec valens postmodum adsequi, easdem utcunque conficere procuravit.

15 E censu putatorum Ecclesiæ universalis Antistitum *Johannam* vulgo *Papissam* ab Heterodoxis illuc intrusam, sacra omnis illius temporis eruditio eliminari cogit. Sed neq. tamen ex se unquam ita proscribi falsitas potuit, ut quosdam non infecerit; dimoveri, ut non traxerit: ancipitem suspensumque ne non acciderit, se *Divus Antoninus* Episcopus Florentinus exhibuit, quod corrupti ab impudentibus sectariis orthodoxi Scriptores id ita quidam tradiderint.

16 Sed nec verisimile minus de *Felice II.* qui vivo *Liberio* Petri claves sustinuisse dicitur, est habendum judicium, tenendumque cum Athanasio, nunquam fuisse legitimum atque verum Pontificem. Quem autem *Anacletum* alii expungunt, seu cum *Cleto* in unum confundunt, præsertim Græci; nos inter eosdem probabiliter distinguendum arbitramur, Romanorumque Præsulum Canoni utrosque subjiciendos.

17 *Veteres* quoque *Patres* suum nobis Theologicum locum suppeditant; sic ut semel ac in materia fidei vel morum unanimes sese exhibent, ineluctabilia ex iis argumenta depromantur. Inter hos tan-

tum sibi unus *Augustinus* autoritatis conciliavit, ut nedum in conciliares Canones ipsius passim transfusa doctrina ineopte ineluctabilis sit effecta, sed quum (in materia sane de *gratia*) tanquam dogma catholicum adfert aliquid, id etiam præeminentiæ ex decreto Cælestini Papæ fuerit adsecutus. Omnes autem omnino apices *Epistolæ* Divi Leonis *ad Flavianum*, sacrum quidpiam redolere, cui non sine piaculo contraëatur, Gelasius Papa inconcussus sit autor.

18 Valde tandem juvat, ob irrefragabilem Augustini dignamque ipso sententiam, *ad libros sanctos intelligendos* sacra juxta ac profana gestarum rerum *historia*: ejus propterea ratio, commoditas, atque dignitas maximi plurimique habenda. Qui ipsius prorsus jejunus animose Theologiæ operam navarit, *perfecti* Theologi prærogativam nacturum minime se speret.

DE DEO IN SE.

De Divinis Nominibus.

19 Ptam cuique supremi *Numinis ideam* natura magistra ita indidit, continuoque suggerit, ut sint inexcusabiles quicunque non sunt in eum credituri; quin & etiam ignoraturi. *Peccatum* siquidem purum *Philosophicum* nullum, ac propterea qui a malo bonum sejungit suique est compos, jam hoc ipso supremus aliquis Legislator, omnium maximus, vetans illud, istud præcipiens in ejusdem veniat mentem necessum est, a quo ut summo bono malum quodcunque necessario interdicatur. *Athei* igitur veri propriique nulli.

20 Ejus autem perfectissima essentia, essentiarum omnium pelagus, hoc uno instauratur verbo, quod sit *id quod est*: ut proinde ipsissimum *esse* simpliciter ac per essentiam, ejusdem interminabilem essentiam constituat, exprimat, adæquet. Ex eo nempe id efficitur, ut sit Deus ex essentia sua *totum esse, semper esse, ac simul esse*: neque enim alias absolute *esse* foret. Id quod quum contra creaturæ quævis non sint; nec *totum*, nec *semper*, neque iccirco *simul* sunt *esse*; illudque quod de Deo *esse* participant, istud habent, non sunt.

21 *Unicus* igitur est Deus; alioquin alterius Dei *esse* utrique deficeret, sicque non esset absolute ipsum *esse*, quod tamen necessario est. Pessimam inde *Idololatræ* omnes in crucem abeant, qui tot Deos sibi finxerunt, quot patiebantur vitia, & amplius. In hoc tamen perversitatis genus, commentum Donatistarum fuit (si Augustino fides) *Marcelli-*

cellinum olim Papam, turpissime idolis thus adolendo, turpius fuisse lapsum.

22 Putidissima *Manichæorum* hæresis ex præjacta divinæ essentiæ constitutione prorsus & quoque corruit; Deus inde non est, cui semel *esse* bonitatis deest. Deum malum inepte isti fingunt, ultra bonum Deum alterum; sed neque hunc Deum faciunt, quem supra illum aut nullam aut modicam habere potestatem volunt, ipsique propterea ipsum *esse* majoris virtutis ac dominationis deficere.

23 *Antropo-morphitarum* etiam qui Deum corporarunt, aliorumq. eundem componentium delirium penitus evanescit. Quei enim alterutra Dei pars foret Deus, quæ ad compartis *esse* haud transcendit? quei ex iis totum inde compactum, ut quod ex non divinis partibus coalescens? Fatuorum horum Principes *Sadducæi* perhibentur: eis tamen adhæsisse neutiquam *Melitonem* Sardensem Episcopum & *Tertullianum* verisimilius.

24 Per suam Deus *immensitatem* omni loco sese præsentat, cælumque atque terram substantia sua totus implet. Nec timendum, fore ut majestati ejus sint dedecori (ut Vorstius Calvinista inter alia nostris objectat) plerique quos inde pervadere stabilitur, impuri loci atque viles. Extra cælos qui his est *excelsior*, *longiorem*que *terra mensuram* haber, *latiorem*que *mari*; seu qui actu immensus est, adinvenitur etiam, & quo modo in orbe est, est quoque ubi sunt vel finguntur vastissima illa extra orbem spatia.

25 *Æternitate* indivisibili sua Deus omnia inter se maxime dissita tempora comprehendit. Fluunt hæc extra ipsam, non ipsi: quidquid fuit quidque erit, in ea nunc est: nihil illi præteriit, sequetur nihil; sed omnia sibi præsentat ac etiam physice, seu præterita, seu præsentia sint, sive futura. Si æternitatem attendas; quod fiet, jam factum est; quodque fit modo, a facto jam faciendoque non distat; qui nempe *in æternum vivit*, æternitate hacce sua *facit omnia simul*, quod non facit omnipotentia. Et quum hoc semper præstiterit, semperque sit æternitas præstatura, ut quæ tota simul & invariabilis est; non tamen aut futurum *ab æterno* unquam fuit, aut præteritum *in æternum* fortasse erit: excurrit ad tempora æternitas, non ad æternitatem tempora accedunt.

26 In hæc & alia divina Nomina *Eunomius* Cizicenus, & Porretanus *Gilbertus* e regione penitus effutiere: hic quod in re ipsa *distinxerit*; ille, quod *synonyma* prorsus singula existimaverit. Porro in utrosque modo nobis est insurgendum, Concilio Remensi atque Patribus, Basilio, Nysseno aliisque qui id fecerunt, morem ita gerentibus. Hoc autem; tametsi ab illis non longe factos multi sustineant plerosque de schola Theologos, quod constitutam jam in divinis

gentiam suam ac libertatem exuerent, si *prænoscerentur*: falli siquidem Deus nescius si quidpiam scientia sua prænovit, & indubitanter ipsum eveniet. Siccine ergo Creatori quam creaturæ potius detrahendum fuit arbitratus; præscium illum inficiatus est, ut hanc liberam non diffiteretur? Sed Christiana veritas & Creatori suo defert, & creaturæ non derogat: utrunque istud, præscientem Deum, nos liberos; contingentes actus fortuitos, prævisos licet; credendum jubet. Evenient profecto actus ut prævidentur; prævidentur autem e libera respectiva sua caussa libere processuri. Suo sibi interim vitio peccatum vertat peccator, non Dei scientiæ; quæ propterea futurum illud præ-attingit, quod ex se sit patraturus, non contra.

36 Divina isthæc scientia pro duplici objectorum genere duplex est: *possibile* & *futurum* unam Dei sapientiam veluti partiuntur; ita ut alia sit *Intelligentiæ*, alia *Visionis*: prima primum spectat, altera secundum. Illud in se uno omnimodis Deus videt, quod in *essentia* divina sua apertissime fundamentalis communicatio ad extra perfectionum ejus reluceat; atque in *omnipotentia* pariter activa virtus ad communicabilitatem eam reducendam in actum.

37 *Futurum*, si naturale est, in suo decreto & voluntate is ille qui solo decreto suo futurum facit omne futurum, cognoscit comprehenditque quam absolutius: si autem *liberum*; in decreto quidem ac prævio, ut Patres passim loquuntur, sed ad *exigentiam* humanæ voluntatis libertatisque nostræ vel unice derivato. Quæ quidem *libera* voluntatis nostræ *exigentia* entitatem suam non aliam ab eamet voluntatis ac libertatis nanciscitur: hæc tamen solum *actu exigere* dicitur tum quum externum cum quo insimul agat, primæ caussæ concursum *connotat*; non secus ac de *modis* suis *indistinctis* Philosophi, *libero*que æternæ voluntatis *actu* Theologi plerique disserunt.

38 Porro singulare istuc decretum *exigentiam* voluntatis sequens ejusdemque actum præcedens, optimo atque maximo jungi fœdere facit supremum Dei *dominium* & *libertatem* creatam: in quo quidem nullatenus ampullas nos projecisse sciscitati deprehendemur. Viam hanc quam in sua etiam *Philosophia sacra* eximius Theologus *Emmanuel Maignanus* stravit pluribusque majoribusque perviam fecit, *ALBERTUM* nostrum *FARDELLAM*, aliarum quoque reconditiorum adhuc sententiarum feliciſſimum inventorem, primitus aperuisse aliisque indicasse, brevi quadam critica demonstratur.

39 Quia vero nonnulla ita futura non sunt, ut essent tamen nonnullis sese intromittentibus congruentiis, *conditionata futura* appellari solita; hæc etiam *in decreto* suo a Deo cognoscuntur, quod ante actum habet de actu, quem humanam voluntatem videt fore exacturam. Porro iste *actus qui esset*, quum non exinde quod esset, possibi-

litatis

litatis puræ limites sit excedendo, induendoque *statum* aliquem *medium*; nullum inter duas extremas illas scientias, *Visionis* & *Intelligentiæ*, intrudendi tertiam quandam *mediam* locum parat; quin aliquem effingi prohibet. Enim vero tam actus pure possibilis, quam qui pure futurus esset, utrique in re non erunt: is quidem solius defectu conditionis; ille autem defectu caussæ nolentis aut alterius cujuspiam: quo fit, ut duo actus illi quoad purum putumque *extrinsecum* differentes, prorsus omninoque quoad *intrinsecum* conveniant, sintque in re ambo pure possibiles.

De Voluntate Dei.

40 ARistotele præeunte *Wicleffus* Deum *liberum* fuerat inficiatus, ex æterno tamen volentem confessus: *Vorstius* autem divinarum volentiarum libertati veluti indulgens, earundem *æternitatem* impetiit. Deum nos liberum atque ex omni æternitate libere volentem protestantes, adversus utrosque hosce impios catholicum dogma tuebimur. Neque enim deficienti creaturarum generi vis tanta inest, ut ad sui efficientiam Deum impellat; neque aliud volentia Dei a Deo est, ut æternus hic licet, ea sit nihilominus temporaria.

41 *Vult* autem *libere* Deus, quod quemadmodum creata voluntas est principium quoddam potens producere vel non producere actum volentiæ suæ (seu volitionis, ut ita loquar) aut hunc vel illum efficere quem lubet, eoque se inde reddere volentem; ita & divina principium quoque sit æternæ volitionis actum effundens, & hanc vel illam ipsius formalitatem valens emittere quam libuerit, perque eas se constituere hoc vel illud volentem. Quum enim æterna Dei volitio absoluta & a se, sit forma omnium *volibilium*, omnique prorsus modo quo volibilia sunt, atque adeo virtute ipsa aut ratione nostra sit multiplex; consequens est, ut licet productio ipsius quoad formalitates quæ circa Deum versantur, sit naturalis & necessaria; quoad illas vero quæ in objecta creata tendunt, libera sit & contingens. Id quod etiam prorsus de cognitione divina libera contingentique dicendum est.

42 Esto igitur Deus volitionem mundi produxerit, valiturus æque illa carere, non proinde tamen substantia ejus mutari nescia, subitura tum fuisset detrimentum ullum mutationis, quoniam secundum *esse absolutum* tota quanta ea est, penes Deum remansisset. Doctrinam hanc de *duplici* quorundam divinorum prædicatorum *essendi modo*, relativo & absoluto, ex celeberrimo Eminentissimi juxta ac ingeniosissimi

ALBARI Cardinalis *CIENFUEGOS* Trinitatis systemate arcessivimus; clarioremque, quum de Trinitate, infra subjiciemus.

43 Ex hac autem æterna liberaque Dei voluntate profectum est, ut omnes omnino homines salvos fieri vellet: nullum est sane hominum genus, seu pium vel impium, seu fidele vel barbarum, seu prædestinatum vel reprobum, quod *generali* sua Deus *antecedenti*que voluntate ab æterna felicissimaque Cælicolarum mansione exclusum mittat. Quanquam tamen aliter aliqui sentiant, habemus nos firmiorem propheticum sermonem; eam Deum voluntatem fundasse in Christo Domino Servatore; sic ut quemadmodum pro omnibus is mortuus est nullo excepto; ita excepto nemine omnes Deus miseratus, eorumque saluti fuerit suffragatus.

44 Sed nec pro omnibus mortuus est, quod solum ad redemtionem omnium omnino infidelium, immo etiam dæmonum & damnatorum sufficiens *ex se* pretium in effuso sanguine obtulerit; sed quod ex se sufficientissimum pretium istuc, pro universis & singulis non prædestinatis modo, sed & reprobis mortem ejus subsequentibus, in redemtionem voluerit *applicatum*. Latissime in hoc errasse *Jansenium* latius jam exploratum, compertum est: *quinta* illa quæ sub ejus nomine circumfertur, famosa *propositio* & *errorem* continet, & *ipsius* est.

De Providentia Dei.

45 TOt suæ Deus beneficentissimæ *Providentiæ* habet testes, quot creaturas, non intelligentes modo, non animantes, sed & quoque insensatas. Sua volucribus grana non desunt, ornamenta floribus, statisque temporibus sua etiam terræ pluvia: ita ut ad eosdem sit remittendus, si quis infidelis accedat. Specialiter divinæ tantam largitatis munificentiam plerunq. Religiosorum Ordines exhibent: specialius vero *nostratum* per DIVUM CAJETANUM CLERICORUM OMNIUM REGULARIUM PRINCIPEM sub divina Providentia erectam *Congregationem* a tot annis rem semper ineluctabilem ostendisse constat. Operibus igitur, non tam voce nos in præsentia *Lutherum* effutientem, *Non est Providentia Dei super terram*; profligare in animum inducere deberemus.

46 Sed qui tam pie corpori indulsit, putasne postmodum animæ non prospexerit? providit immo potissimum, remedia pro salute obtinenda singulis nedum parans, sed pro quorunque aptitudine largiens atque impertiens, fidelibus & infidelibus, piis & impiis obstinatis adhuc; & quid credas? iis etiam qui in uteris malo fato decedunt, auxiliares gratias universis, ut facto opus judicat, distribuens. Pertinent

dent hi ad eam gratiæ partem, quæ universis *impensa est* nationibus; qua si bene utentur parentes eorum, etiam ii per eos juvabuntur, dataque ad baptismum largiente Domino opportunitate admittentur.

47 Hæc porro auxilia de quibus agimus, omnia *ex se efficacia* sunt; nullum *pure* sufficiens: opus *faciendum* exquiret a nobis Judex rectissimus; non expeditam *potentiam*: gratiam idcirco *ad operari* dabit queis dabit, non *ad posse* duntaxat. Nimirum severus adeo foret ac *metens quod non seminavit*, volens opus ex data gratia, quam non ad operandum, sed ad petendum simpliciter fuerat elargitus. Omnis igitur collata a Deo gratia, omnisque conferenda efficax est: alia tamen *efficiens*, alia *inefficiens*. Quum voluntas vim illi non infert, salutare opus tum efficit; quum sua eidem libertate protervia que resistit, tum vim passa gratia, inefficiens remanebit. Hinc novus alter dividendi gratiam modus emergit; ut alia sit *efficax absolute*, alia *efficax conditionate*, utraque *semper* tamen efficax. Id quod post *FARDELLAM* Maignanus & Sfondratus late prosequuntur.

48 Quoniam vero passione sua infantibus quoque gratiam Servator promeruit, illamque universis baptismate potissimum applicari voluit; nullus propterea dubito, quin singuli ad quos egressa de latere Servatoris dextero aqua perveniet, illico salvi fiant; seu qui etiam *in maternis sunt uteris*, si ablutioni tamen obnoxii sunt, *baptismum* & salutem consequi recta valeant. ~~Secus equidem~~ delictum *superabundavit*, non gratia: illud a conceptione singulos inficit; ista, etsi antea jam ablui possunt, ex matre duntaxat natos emundat. Timebit quis in sacramentum delinquere, ipsum frustrando: fit igitur in necessitate puer, sub conditione verba Sacerdos proferat: consulet tunc iste conscientiæ suæ sacramentique decori. Salubriter id alibi fit (& oh utinam ubique!) agente doctissimo *Gabriele Gualdo* ex nostratibus, de multorum infantium salute optime merito: cujus si peculiarem aureis characteribus dignum qui exaretur, libellum adieris; crediderim, ni forte transversus ageris, te etiam ubi urserit necessitas, in laudatum baptisma daturum manum.

49 Ad Providentiam finalem quod attinet: sententia illa de *Prædestinatione* ad gloriam *ex prævisis meritis suavitate, antiquitate ac scripturarum nativa autoritate* sicut Divo Francisco Salesio, ita & nobis *nobilissima semper visa fuit*. Horribilissima contra illa fatalis necessitas *Calviniana*, qua ex libera odii prosequentis ac reprobantis voluntate exitio æterno devoti impii inducuntur. Abest paullisper a Calviniano isto *Semi-pelagianum* inventum, impium tamen est, divinæque pietati maxime injurium: *Tales* nempe infantium rationi præmortuorum *perdi, talesque salvari, quales futuros illos in annis majoribus, si ad adultam servarentur ætatem, scientia divina præviderit*. Propterea

 nul-

nullam in salutis negotio habere partem scientiam conditionatorum, peculiari quodam *signorum ordine* stabilivimus.

50 Impetitis ab Augustino Massiliensibus Semi-pelagianis, quod gratiæ vires irritas facerent, de æqua rependenda vice astutissimi cogitarunt: *Sanctæ memoriæ Augustini* ac discipulorum *scripta reprehenderunt*, quod suæ veluti gratiæ *prædestinatione* jam ipsi humani arbitrii interitum induxissent. Hinc illius inter Criticos famosæ *Prædestinatianæ hæresis* origo & nomen. Imaginaria isthæc fuit; *Prædestinatorum*que theta nigro nonnisi Sancti *Augustini* discipuli per Semi-pelagianos invidiose fuere traducti: utræq. illæ hac in re adductæ Synodi, *Arelatensis* & *Lugdunensis*, itemque epistola cujusdam *Lucidi* suspectæ ac ferme confictæ sunt, subdolaque *Fausti* Regiensis arte confectæ, quo Augustinianam doctrinam sub prædicto Prædestinatianæ hæreseos nomine a Gallicanis Synodis proscriptam, suamque Massilienses probatam venditarent.

51 Eadem post secula quatuor *Hincmarum* caussa tenuit: antiqui Origenismi novator habitus adversarios suos conficti a Massiliensibus Prædestinatiani erroris ut instauratores continuo conclamavit; prætensæque hujus hæreseos novum sese effecit architectum. Adducto inde suum ad tribunal miserrimo *Gothescalco* facile in eundem dure direque animadvertere debuit: maleq. hujus *de duplici* ad vitam & ad interitum *prædestinatione* systema intellectum, tum prædestinatianismi illico insimulare, tum maledictis ac censuris incessere. *Carisiaci* vero ab illo adunati Patres duntaxat obreptitie in Gothescalcum sententiam tulere: quorum propterea celeberrima quatuor capitula *Valentinum III.* Concilium qua *noxia* & qua *erronea* omnino expungi jussit. Gothescalcum igitur ab inusta ipsi hæreseos nota prorsus absolvimus, quem minus tamen sibi fidentem mordacemque in alios voluissemus.

52 At *Jansenius* Yprensis Gothescalcum hunc Prædestinatianosque aliter excusat: nimirum vult, imputatos ipsis ab Hincmaro & Semi-pelagianis errores vere fuisse illos professos, sed errores neutiquam extitisse: hos docuisse Augustinum, identidemque omnes hujus sectatores. Quocirca Semi-pelagianos a fide in eo devios existimavit, *quod vellent gratiam esse talem, cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare*. Quarta hæc est ex præscriptis Jansenii propositionibus, merito *ipsi* adtributa, perquam longissime ab Augustino distans, manifestumque in fide continens errorem.

De

De Sanctissima Trinitate.

53 SUbobscuros inaccessæ Trinitatis lucis. olim radios Deum direxisse ad hebræos non modo, sed & ad *Gentes*, immo ad Gentes, utrorunq. horum libri demonstrant. Plura sunt in Pentateucho Moysis, quæ habita jam mysterii revelatione, tantum exhibent, ut ex iis colligatur. Multa in Sybillis; majora forte in eximio quodam opusculo ac prope divino, quod *Pymandrum* appellitant. Hoc antiqua Patrum autoritas, summa etiam Ethnicorum consensio *Mercurio Trismegisto*, pagano quidem viro, sed christiane (potissimum saltim) scribenti adserunt. Nonnulla sunt quæ ab hac sententia diverterent; nihilominus id tanquam Mercurii *germanum fœtum* veri certe similius arbitramur.

54 Quos autem subobscuros olim direxit, eos clarissimos in testamento novo de Trinitate personali sua Deus radios emisit. *Tres* ergo *sunt qui testimonium dant in cælo PATER, VERBUM & SPIRITUS Sanctus, & hi tres UNUM sunt.* Vere tres; ut *Sabellius* commentumque suum de *Trinomini* in Deo persona penitus corruat: vere Unum; ut *Tritheitarum* delirium radicitus evellatur. Unum Deum ille unam personam statuit; ~~tres personas~~ isti tres Deos somniarunt. Utrosque interim malesanos lacessimus, in quos multa invehamur.

55 Sed famosus *Abbas Joachimus* quadam in Petrum Lombardum suo inscripta nomine confutatione istum carpit, quod tres divinas personas omnino *essentiæ unitate* unum faceret, quas duntaxat volebat *collectionis*, ceu plures homines unus populus, pluresque milites unus dicuntur exercitus. Quod quidem si dixit, inter Tritheitas amandare non dubitamus: verum non longe a vero abesse opinamur, opus illud medio in Concilio Lateranensi igni suppositum, tametsi *Abbatis* nomine titulatum, eidem fuisse prorsus affictum; aliam enim, hancq. catholicam, *in Psalterio decem chordarum* de Trinitate edidit confessionem.

56 Quanquam autem mysterio huic naturale lumen non refragatur, tresq. etiam tenemus vias æque pervias, ut unum cum altero conciliemus; valde tamen *Raymundus Lullus* excessisse videbitur, qui naturalibus argumentis evidentem rei veritatem supponi posse est arbitratus. Quod ipse inde subdidit, autoris aciem demonstrat, rem non demonstrat; declarat tamen. Quale vero sit de ipsius libris quos Pontificiis censuris alii supponunt, alii eximunt, habendum judicium; crediderim non satis constare interdictos fuisse, delictoque non probato reum esse absolvendum: multoque magis quod de imposita per

Eymericum Lullanis libris hacce calumnia non levia extant indicia.

57 Ita tamen Ternarium divinæ Personæ numerum absolvunt, ut vi relationum *processionum*que obtineant: hoc solum profecto numerum insinuat, quod ad invicem sunt. Procedunt autem hoc pacto: Filius a Patre *solo*, Spiritus Sanctus vero ab *utroque*. Magna heic nobis cum Græcis schismaticis altercatio, contra quos plura statuimus. Ecclesiam latinam & recte, Spiritum S. a Patre & Filio processisse, credere; & rite particulam *FILIOQVE* imminente tunc necessitate ac rationabiliter in Nicæno Symbolo a seculo VII. apposuisse; frustraque *Leonem III.* Pontificem ac Johannem *Damascenum* id negantium numero accenseri. Et quidem si a Dei Verbo Amor Dei non procederet, in unum ineopte idemque coalescerent suppositum ac personam: nulla sane tunc qua distinguerentur, inter eos intercederet *relationis oppositio*.

58 Rem hanc de Spiritus Sancti processione etiam a Filio, late antea prosecutus fuerat Divus Athanasius Græcus Doctor in suo celeberrimo Symbolo *Quicunque*: quem inde in Florentina Synodo contra Græcos laudatum quum inficiari nequisset, ebrium tum fuisse Marcus Ephesius blasphemare veritus non fuit. Contra autem recentiores orthodoxi plerique critici summam Athanasio venerationem protestantur, sed laudati *Symboli* autorem non faciunt. Ab iis recedendum ducimus, multo magis quod in *Gelasiano* antiquissimo omnium *Codice*, per Ven. Card. *THOMASIVM* publici facto juris, inscriptum id Athanasio Symbolum recensetur.

59 Pro illarum vero quæ ab aliis derivantur, æternarum Personarum *physica quidditate* haud astruimus vulgares *terminos* intellectionis volitionisque, sed ipsasmet *volitionem intellectionem*que essentiales, prout tamen realiter dimanantes. Nimirum ex præjacto jam, quod lubenter amplectimur, *Cienfuegosiano* systemate, divinarum perfectionum aliquæ vi suæmet *formalissimæ* entitatis necessario exigunt, ut seclusa quacunque positiva additione, omnique alia id genus formalitate *virtualiter* aut mentis operatione superaddita, *duplicem essendi* habeant *modum*, absolutum videlicet & respectivum. Hujus generis in Deo sunt *intellectus* & *voluntas*, *intellectio volitio*que quæ & absolutæ esse debent ex summa earum *essendi necessitate*; divinæ enim sunt; & relativæ etiam ex intrinseca *fœcunditate*, quum vel principia sint quidem operationum vitalium, vel ipsæmet vitales operationes.

60 Quæ quidem sane quatuor Dei prædicata dum ad naturam divinam secundum *esse* absolutum; jam ad illius ob respectivum aliud personas spectant. Hinc Pater æternus in suo formali *Intellectus* est qui divinam producens intellectionem, & Filius ipsamet *Intellectio* ut producta; Spirator autem ipsa *Voluntas* qua producens volitionem suam;

& Spi-

& Spiritus Sanctus isthæc quidem *Volitio* ut dimanans. Quam sane acutissimam suam opinionem *Eminentissimus* doctissimusque Autor apertis scripturarum locutionibus, Conciliorum & Patrum, potissimumque Augustini, firmat fulcitque; ejusque semel admisso systemate erunt prava in directa, & aspera in vias planas.

61 Quum autem exinde Verbum ipsa sit *Sapientia genita*, qua Pater est Sapiens; sitq. formale illius constitutivum prædicatum jam unum ex absolutis essentialibusque divinæ Patris naturæ; consequens est ut unam prorsus eandemque Pater & Filius naturam & essentiam habeant. Anathema interim *Ario*, qui Dei Verbum creaturam ejus effutiit, non *homousion* illi. Plures hic ejusque gregales fidei seu perfidiæ formulas construxere universim orcum spirantes: quasdam autem ambiguas licet, suspectas tamen refutandasque, quippe quæ infectas radices habent.

62 Ante-Nicæni Patres, pro sua ab Arianis impietate allegati, religiose vindicantur. Neque in illam prolapsus esse *Papa Liberius* facile credendus est: cui enim ipse, exilii tandem victus tædio, Arianorum formulæ subscripsit, hæc Filium Dei creaturam non astruebat, sed duntaxat Patri suo *ministrantem*, ab orthodoxis olim etiam Patribus usurpatam vocem. *Prima Sirmiensis* hæc fuit, quam, secluso ad autores respectu, catholicam in se spectatam voluit Divus Hilarius, qui latine illam reddidit. *Ariminenses* etiam Patres *secundæ Sirmiensi* Semi-Arianæ formulæ incaute manum admoventes, a nota tamen hæreseos immunes sunt; tametsi quod a voce *homousion* œconomiæ caussa abstinuerint, quadantenus deliquerunt. Ea tandem Crucifixi Domini *ad Petrum* Alexandrinum Episcopum *apparitio*, ne Arius in communionem cum Ecclesia reciperetur, apocryphis est accensenda.

63 Pari atque Filius jure supremus Spiritus divinitatem cum Patre habet eandem: *Amor* ipsus *spiratus* est, quo Pater & Filius se invicem prosequuntur, unum ex essentialibus Dei jam prædicatis, quod vi processionis flatum etiam alium habet *respectivum*, personamque inde constituit. Diris interim devovendus est *Macedonius* Spiritum Sanctum creaturis impius accensens. Recoctam hic crambem apposuisse creditur, quam prius Arius decoxerat. Qui enim in Verbum Dei semel invehi potuit; & in ejus etiam Amorem debuit: neque sane increato amore amat, qui verbo creato loquitur. Verum nulla quoad hoc de Ario in Conciliis mentio; tota de Macedonio, ut præcipuo saltim propagatore habita est. Ab impii hujus olim sectatoribus male per heterodoxos intrusum *S. Basilium Cæsariensem* secernimus.

64 Quanquam autem a Patre procedit Filius, a Patre Spiritus Sanctus, inque eandem naturam ambo procedunt; est tamen inter utrasque

utrasque has processiones latum discrimen, ita ut Filius *generari* dicatur, neutiquam vero Spiritus Sanctus. Grave id olim Patres negotium agere coegit. *Quid inter nasci & procedere intersit* (inquiebat Augustinus lib. 3. contra Maximin. c. 14.) *explicare quis potest?* Tantum vero heic illicque dixerunt, ut non modico inde fuerint lumini succedentibus sibi Doctoribus orthodoxis. Ab *ultimis* plerique particulis queis generationis definitio absolvitur, rem petunt; quod nimirum ex vi *formalis* processionis solum Verbum procedat *in similitudinem naturæ* cum Patre, non Spiritus Sanctus: alii ad *medias* recurrunt, sicque illud, non istum *a principio conjuncto* putant processisse. Nos vero obsequentes nostratibus, *Pasqualigo* juxta ac *Fardellæ*, subjunctæque ab iis rationi, a *primis* definitionis particulis duntaxat rem arcessere cogitavimus; quod nempe solus Filius procedit *ut vivens a vivente*, uti ad *veram* generationem est necessarium. Solus quippe Filius vivens est *notionale* a vivente *notionali*, solumque penes notiones haberi potest in divinis generatio.

De actionibus Dei ad extra.

65 NOn casu aliquo vario, sed manu supremi Artificis, sapientis, optimi, omnipotentis tota hæc quam videmus, constructa fuit rerum universitas. *Abyssum*, seu vastissimam indigestamque aquarum congeriem, primum produxit, ex qua paullatim omnia formata sunt: *Cæli quidem & terra erant prius de aqua & per aquam*. Sex *veros* dies nostrisque respondentes in tota mundi machina ejusque ornamento divinus Opifex impendit; eo tamen pacto atque modo, qui excelsam Numinis majestatem non deceret. Talem nimirum primis mundi elementis indidit motum, ut paullatim intra sex dies sese explicantibus, & cognatis mox simul juxta motus naturam, diversimode ea mundum formatum constituerent.

66 Interim Augustinus ab obtrectatoribus vindicatur: nullum in re literaria commisisse delictum, quod veros eos dies creationis *mysticos* reputaverit; quod *antipodas* negaverit. Ejus tamen his in rebus rationes aliorum Patrum doctrinis experientiæque magistræ luminibus enodantur.

67 Maximum rerum in orbe gestarum studio adferre adjumentum, *Epocharum*, *Ærarum*, *Periodi*que *Julianæ*, temporum divisionum, sacræque Chronologiæ notitiam adseveramus. Patriarcharum *antiquorum* omniumque in scripturis commemoratorum *annos*, sive antea sive post diluvium degentium, præsentibus his nostris fere æquales rectius opinamur.

68 Cir-

68 Circa temporum consummationem revelabitur homo peccati & perditionis alumnus, Is ab usurpata falso Christi Domini Servatoris nomenclatura, *Anti-Christus* dicetur, Nomen ejus *666*, numerum conflabit; qui tamen a quo petendus sit, vel a primævo quod adsumet, nomine, vel ab alio ob aliquod ipsi facinus ascito, omnino incertum. Judæus erit de stirpe ac Tribu *Dan* proficiscens, unicus singularisque homo,

69 Cum risu prorsus exceptum accedimus Novatorum ineptias, qui Luthero prodromo Anti-Christum jam venisse dixerunt, huncque *Romanum* esse *Pontificem* somniavere; seu Romanorum Præsulum Regnum ac seriem post Gregorium Magnum deductam. Ex quo Apocalypsim, epistolas Paulli ac Danielis Prophetias quoad personam Anti-Christi Papæ applicantes maxime torquent, ne ab iis torqueantur,

70 Sed a fine ad mundi initium revertamur. Sexta die creatus homo divinam in se præferre *imaginem* obtinuit. Ea autem in eo esse sita videtur, tum quod quemadmodum omnia propter se ipsum operatus est Deus, ita & propter hominem omnia condiderit; tum forte rectius quod sicuti Pater a *nullo* est factus, Filius ex Patre *solo*, Spiritus Sanctus a Patre & Filio, ita & Adam a nullo homine processerit, Eva ex Adam solo, filii denique progignendi ab Adam & Eva. Qui quidem creandi modus fuit homini singularis, quo pacto debere esse in scripturis late indicatur,

71 Ut autem a quo factus fuerat, obedientia Autorem homo cognosceret; translato ipsi amoenissimum in Paradisum constituta in hujus medio *arbor fuit*, de qua sub mortis poena decerpere comestionis caussa fructum haud liceret, Cujus generis hæc fuerit, quum silentio Moyses obvolverit, loqui nobis non expediet: quidquid diximus, divinabimus. Ex eo autem quod dixit, in *medio* Paradisi constitisse lignum *vitæ* lignumque *scientiæ* boni & mali, aliisque sese adjungentibus animadversionibus, arbitrari libuit, arborem scientiæ & vitæ *unam in re* fuisse, licet *virtute duplicem*; si ab ea, ad præfinitum usque tempus a Patre, abstinuisset Adam, arbor vitæ ei fuisset, si tum vero accessisset ad eam; arbor mortis: postque autem certum tempus arbor perpetuo vitæ, Non abstinuit; una cum uxore peccavit; sed facta poenitentia ambo salvi contra *Tatianum* creduntur.

72 Paradisum in quo ad summum octo dies vixit, *etiamnum durare* Patrum autoritas contestatur: inibi verisimilius rectiusque statuuntur *Henoch* & *Elias*, qui de fructu vitæ vescantur; redituri in mundum extremis hujus diebus. In illorum consortium qui intrudere volunt *Johannem Evangelistam*, frustra conantur; is enim vere fuit mortuus, cujus olim reliquiæ Ephesi in sui Episcopatus Ecclesia honorabantur,

73 Ri-

73 Risum movet *Præadamitarum* novum commentum, quo ante Adamum alios quoque a quibus istum progenerat, nonnemo homines inducit. Certe custoditurus Paradisum voluptatis in hunc Adam introducitur, quod homo non esset, qui *operiretur terram*. Nihil interim quidam Paulli textus Novatorem eum juvat.

74 Ultra homines dari Angelos, fides docet, testatur Patrum autoritas, ratio naturalis suadet. Ante mundum non extitisse, fere certum: ante Adæ lapsum creatos fuisse, certissimum: præcisum talis creationis tempus, incertum: contigisse autem sexta die *post hominis creationem*, valde probabile. Quem enim mota a Deo natura *perfecti ad perfectius* ordinem semper servat, & Deum moventem servasse verisimilius est. Et multo magis, quod in creaturis visibilibus hanc sibi ipse constituisse methodum est deprehensus. Unde inquit Greg. Nyssenus in Hominis Opificio cap. 8. sub finem: *Idcirco post plantas & pecora homo demum conditus est: natura ordine ad creatum plane perfectum progrediente*. Nobiliores inde Angeli post hominem paullo minus ab eis minoratum, recto ordine inducuntur effecti.

75 Quapropter simplicissimas esse substantias, corporeaq. labe *immunes* illos ostendimus, autoritate præsertim *Generalis* Concilii in cap. *Firmiter*. Per quod tamen antiquis Patribus aliter rem intelligentibus seu oppositæ eorum sententiæ nullam fuisse notam inustam nonnemo opinatur.

76 Locutio per quam secreta manifestant, spirituales Angeli quum sint, occultissima nobis videtur: linguam enim in Patria, quam non novimus, audiemus. Requirens autem ad id officii ordinationem liberam conceptuum ab ipsis loquentibus Angelis habitam, non inepte loqui credendus est.

77 Lapsus Luciferi & aliorum Angelorum in peccatum *lapsus linguæ* fuit; acuerunt enim contra Deum linguas suas sicut serpentis, eo quod ipsis notitiam *secretorum* humani cordis, & futurorum contingentium humanæ libertatis non concesserit.

78 Pœna Dæmonum pene ineffabilis; torquet eos ignis, sed quomodo, torquet ingenia; sunt qui putant difficultatem solvere, eos ad ignem alligando, qui exprimere per qualitatem in ipsis ab igne impressam; & qui falsam Dæmonum apprehensionem, veram putant illorum pœnam. Melius ergo sentimus, dicendo dictam pœnam oriri ex eo quod per *unionem hypostaticam* Diabolus factus sit ignis, & ignis Diabolus.

79 Multiplex inde oritur in Dæmonibus pœna, ac illa præsertim quæ magis in eis quæritur, atrocissima *combustionis* tortura. Quemadmodum nempe anima æque spiritualis unita corpori in unum compositum, dolores materiales exinde sentit; ita & spiritalis Dæmon in unum

unitus

unitus igni suppositum. Unio enim suppositalis est adinstar alterius substantialis, si Athanasio fides, qui sic in Symbolo: *SICUT anima rationalis & caro unus est homo, ITA Deus & homo unus est Christus*.

80 Sed quum in amissas a Dæmonibus cæli sedes elatiores exinde impleturi ruinas homines avocentur; maxima in eos ardere cœperunt invidia, continuaque ad malum suggestione & cælo & Deo furari conantur. Verum hominum piissimus Pater curam suscipiens, missis *tutelaribus Angelis* qui nec dimittant eos quum peccaverint, unicuique proprium ascivit. Quod quanquam Hæretici novatores, Calvino prodromo, valde student inficiari; id semper & Patres & universa tenuit Ecclesia, quin & sub *Geniorum* nomine etiam Ethnici tenuere. Illis nos tandem obsequium nostrum protestantes, in omnibus adfuturos nobis speramus.

EXPLICIT.

